

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: «ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА –
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
25 травня 2016 року

КИЇВ 2016

УДК 371.2:371.8:378.4(063)
ББК Ч 448.оя431+Ч420я431
А437

Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад: зб. наук. праць матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 травня 2016 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2016. – 296 с.

До наукового збірника увійшли статті та тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад (25 травня 2016 року, м. Київ), що проводилася на базі кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету спільно з науковими установами та навчальними закладами освіти України. Адресований науковцям, аспірантам, викладачам ЗНЗ і ВНЗ та працівникам в галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (голова);

Черіпко С. І., заступник директора Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бруяка О. О., кандидат технічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Приходько О. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент, кафедра базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету.

Рекомендовано до друку Науково-методично-редакційною радою Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (протокол № 6 від 26.09.2016 р.).

За достовірність наведених даних та посилань несе відповідальність автор публікації.

УДК: 82 – 94 – Михайло Драй-Хмара (477) (045)

Черіпко Сергій, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

У статті розглядаються аспекти аналізу творчості Михайла Панасовича Драй-Хмари у різних контекстах сучасного вивчення української літератури: філософському, історичному, жанрово-родовому, психолого-педагогічному. Обґрунтовується, що саме контекстуальний аналіз життя і творчості письменника, як правило, буває корисним як для кращого з'ясування його світогляду, так і проблематики та аксіоматики його творів.

Проаналізовано роль контекстуального аналізу окремих творів (на прикладі ліричних віршів),

загальної творчості, світоглядних позицій, літературної критики та індивідуального стилю митця на формування у сучасного молодого покоління стійких життєвих цінностей.

Ключові слова: літературний твір, контекст, епоха, літературний аналіз, біографія письменника, тенденція, грані творчості, естетична модель, неокласицизм.

The paper deals with some aspects of Mykhailo Dray-Khmara's works analysis in the various contexts of modern studies of Ukrainian literature: philosophical, historical, genre-generic, and pedagogic-psychological. The inference is made that a contextual analysis of the writer's life and work is, as a rule, helpful for better understanding of his world outlook as well as of the axiomatics of his works and the range of problems raised in them.

Also, the paper examines how the contextual analysis of the writer's selected works (with some lyrics taken as example), his general work, world outlook, critical literary practice, and individual style impact the cultivating of modern young people's stable life values.

Keywords: literary work, context, age, literary analysis, writer's biography, trend, sides of the work, aesthetic model, neoclassicism.

Українська література як вид мистецтва, віхи життя і творчості окремо взятого того чи іншого письменника, окремий твір літератури (ліричний, драматичний чи прозовий) з одного боку завжди самодостатні, а з іншого – різними своїми гранями зіштовхуються з контекстом. Під контекстом, в широкому сенсі слова, мається на увазі вся сукупність явищ, пов'язаних з текстом художнього твору, але в той же час неналежних йому.

Розрізняють контекст літературний – включеність творів у творчість письменника, в систему літературних напрямів і течій; історичний – коли у творчості проглядається соціально-політичні обставини в епоху створення твору; біографічно-побутовий – коли до уваги беруться факти біографії письменника, реалії побутового устрою епохи, сюди ж відносяться і обставини роботи письменника над твором, а саме історія його написання.

Будемо певні, що зазначені види контексту мали і мають велику роль при вивченні творчості того чи іншого митця, але час не стоїть на місці. Сучасне вивчення української літератури потребує більш ґрунтовного контекстуального аналізу, що матиме на меті не лише досягнення контексту літературного, історичного та біографічно-побутового, а й такого, коли контекстуальні дані впливатимуть на формування естетичних смаків, гармонії внутрішнього світу, гартуватимуть характер та утверджуватимуть високі моральні цінності молодої людини. А це, звичайно, жанрово-родовий, філософський та психолого-педагогічний контексти, використання яких на заняттях української літератури допоможе постмодерно досягнути будь-яку історико-літературну епоху або життя і творчість будь-кого із митців.

Тож простежимо через призму нових видів контекстуального аналізу життя і творчість одного із найвизначніших митців доби «розстріляного відродження» Михайла Панасовича Драй-Хмари.

Традиційно зазначимо, що до проблеми видів контексту та їх аналізу у свій час звернулися і продовжують працювати відомі науковці, такі як: В. Гоманюк, О. Дикан, М. Кочерган, В. Яйцева, В. Марков, Л. Мірошніченко, І. Бурлакова, С. Єфремов, В. Дончик, Г. Сивокінь та ін.

Особиста доля М. Драй-Хмари спонукала дослідників трактувати його поезію в загальному дискурсі суспільно-естетичного контексту, в дискурсі творчості тих митців, які трагічно намагалися знайти спільний знаменник із кривавою добою, помилково вбачаючи в ній прогресивні риси можливого національного ренесансу. Ознаки індивідуального стилю розглядалися насамперед в загальних рисах, спільних чи наближених до тої чи іншої течії, групи, напрямку тощо.

Творчість М. Драй-Хмари охарактеризовано за формальними ознаками близького знайомства з неокласиками, оскільки з його представниками єднали поета і вченого спільні наукові інтереси, рівень інтелекту, належність до вже сформованої на той час мистецької інтелігенції, певне ігнорування, говорячи сучасними термінами, «тусовок» пролетарсько-мистецького молодняка на чолі з «генералами», на зразок С. Пилипенка, М. Семенка, як і тих, хто в мистецтві шукав «платформ» чи можливості служити певній ідеології. Тривалий час у його поезії критика вбачала спроби пошуків узгодити позицію ліричного героя віршів із характером доби, як це було властиве багатьом талановитим його сучасникам на чолі з талановитим М. Хвильовим. Панувала також тенденція контекстуального аналізу віршів митця апріорно заангажовано щодо певних означених параметрів. Даний аналіз відбувався, за словами науковця І. Дзюби «... з позицій неокласицизму» [1, с. 34]. Науковець Ю. Шерех, у свою чергу, наголошував про «модерне експериментаторство з лексикою в руслі естетики символізму» [2, с. 499]. З точки зору сучасного погляду на значення та роль контекстуального аналізу, приходимо до думки, що вагоме місце посідатимуть жанрово-родовий та філософський його різновиди.

Аналіз індивідуальних ознак художньої творчості митця, цілком зрозуміло, передбачає врахування загальних ознак певної течії чи напрямку, в рамках чи під впливом яких здійснювалося їх становлення чи просто побутування. Одночасно уникнути поверхового розуміння й тлумачення допоможе саме розкриття інших, тільки митцеві властивих ознак. Тоді постає питання: а як бути читачеві? І тоді на допомогу приходить жанрово-родовий вид контекстуального аналізу, що найкраще допоможе зрозуміти індивідуальну поетику.

В основі поетики М. Драй-Хмари – декілька начал. Це дискурс інтелектуальний, творений мовознавчими студіями, наповнений лексикою слов'янських народів, світ класичної та європейської, насамперед французької поезії епохи символізму, котрим чарувався митець, а також класичної і модерної поезії, його власний духовний світ високоінтелегентної людини, народнописенні традиції, перевагу котрих декларує письменник і практичною діяльністю, і поетичними рядками, нарешті розкішний світ української природи з його багатством золота і блакиті.

Весь цей світ ліричний герой вбирає, засвоює, переплавляє в оригінальну сув'язь власного творення, наповнює чуттєвим багатством, вираженим симфонією мотивів, переданим через оригінальні образи, розмаїття тропів, поетичного синтаксису, звукопису тощо. Яскраво це показує лексика поезій Драй-Хмари – особлива, новаторська, своєрідна. Вона не одразу була сприйнята критикою. Пошуки слова дістали хибне тлумачення простого експериментаторства, а не добору його виразності, пошуки способів тонко і адекватно передати багатий почуттєвий світ. Відчутна їх наявність, особливо й виразно, також народнописенної генези поетичного слова М. Драй-Хмари насамперед цьому найбільше сприяє.

Ближче ознайомлення з поезією М. Драй-Хмари розкриває багато оригінальних граней індивідуального стилю, що дозволяє виявити інші джерела поетичного стилю загалом. Властиві поезіям М. Драй-Хмари чуттєві глибини імпресіонізму, мінлива химерна акварельна настроєвість символізму, формальні шукання модерністів, вслухання в «фанфари революції» та не завжди вдалі пошуки відповідних для цього лексем і образів. Все це поєднане в поезії М. Драй-Хмари в органічну сув'язь. Поет ніби перебуває в ненастанних шуканнях, коли кожен вірш не подібний до іншого, все пронизане наскрізь індивідуальними оригінальними рисами таланту, творить особливу своєрідну й неповторну естетику його поезій, – власний стиль М. Драй-Хмари, повністю зрозуміти який без контексту неможливо.

Питання про залучення контекстуальних даних до аналізу художнього твору вирішується неоднозначно. У ряді випадків поза контекстом взагалі неможливе розуміння літературного твору (так, більшість поезій митця вимагає обов'язкового знання історичного контексту – про трагічні події 30-х рр. ХХ ст., – і біографічного – знання життя і творчості поета); в інших випадках залучення контекстуальних даних не є обов'язковим.

Також обов'язково потрібно мати на увазі те, що самі тексти ліричних творів містять у собі прямі або непрямі вказівки, до якого контексту слід звертатися для його правильного розуміння: так, в рядках з поезії *На горі розцвітає яблуна,*

розцвітає білим шатром.

*Вітер їй: – Стережись! на зваблювання,
на чари твої – буруном!*

*А вже небо в квітчастих паволоках:
хмарна галич біду пасе.*

Ой, ярує вітер в червоних таволгах:

як зірветься – весь цвіт знесе! метафори вказують на філософський контекст, а епітети визначають контекст літературний і т. п. [3, с. 47].

Дослідження творчості поета, зокрема через призму історичного контексту його творчості, підтверджує слушність судження про багатство джерел його індивідуального стилю, що жили й насичували його оригінальний талант. Так, думку про М. Драй-Хмару як неокласика висловлює Ю. Шерех, зараховуючи його до символістів, – «... допомагав їм підноситись над сучасним і перетоплювати злободенне у вічно-незмінне» [2, с. 341].

Однак, І. Дзюба аналізує поезію М. Драй-Хмари в дискурсі неокласицизму. Чуттєву наповненість, експериментальні пошуки слова як рису його поетики підкреслюють також відомі науковці Ю. Ковбасенко, М. Шудря, О. Томчук та ін.

Науковець та донька М. Драй-Хмари Оксана Ашер уникає однозначних означень, виділяючи в поезії батька насамперед контекстуальні основні мотиви, зазначаючи, що «у віршах превалюють мотив самотності з глибокою любов'ю до людини, природи та з героїчною поставою супроти ворожої дійсності» [4, с. 17].

Та системному аналізу контексти творів М. Драй-Хмари не піддавалися: відсутні дослідження з урахуванням нових теоретичних надбань. У трансдискурсивній, жанровій парадигмі світогляду, поетики, літературознавчих праць, публіцистики та мемуаристики більшість поезій М. Драй-Хмари, через призму контекстуального аналізу, не досліджені.

Однак ближчий погляд на його поезію дозволяє дійти висновку, що кожен із цих впливів не переважає, а гармонійно поєднується, під впливом власного оригінального обдарування набуває неповторних інваріантів. У тогочасному «кипучому» конгломераті ідейно-естетичних пошуків епохи «розстріляного відродження» збереження власного стилю є, за висловом Ю. Шереха, – «ознака небуденного таланту» [2, с. 506].

При детальнішому дослідженні світ поезії М. Драй-Хмари постає самодостатнім явищем. В основі його поетики – народнопісенні традиції, творче засвоєння класичної і модерної тогочасної поезії, особливо спадщини Л. Українки, М. Вороного та О. Олеся.

Тож приходимо до висновку, що поезія М. Драй-Хмари, яскраво відображаючи свою епоху в її позитивних і негативних ознаках, одночасно своїм вітаїзмом еволюціонує над часом, проєктована, як справжнє мистецтво, у вічність. Це дозволяє трактувати поетичний стиль М. Драй-Хмари як своєрідне й неповторне явище, яке складає оригінальну сторінку в історію української літератури та дозволяє їй вести на рівних діалог із світовою культурою. Одночасно в процесі аналізу поезії М. Драй-Хмари формується стійке враження обірваності на злеті розквіту таланту, проглядається багатство її нездійсненого розквіту, а дозволяє усе це зрозуміти саме контекстуальний аналіз творчості: філософський, літературний, історичний та біографічно-побутовий.

Література

1. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. – К. : Сфера, 1998. – С. 34.
2. Шерех Ю. Поезія Михайла Драй-Хмари / Ю. Шерех // Українське слово : Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у 4-х кн.). – К. : Рось, 1994. – Кн. І. – С. 499, 506, 341.
3. Драй-Хмара М. Вибране / [упоряд. Д. Паламарчука, перед. І. Дзюби, прим. Г. Кочура]. – К. : Дніпро, 1989. – 542 с.
4. Ашер О. Передмова (Портрет Михайла Драй-Хмари: Біографічний нарис) // М. Драй-Хмара: Літературно-наукова спадщина. – К. : Наукова думка, 2002. – С 17.